

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПИЖИК ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

УДК 339.54: 339.924

**ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ
В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Тернопіль – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Савельєв Євген Васильович,
Тернопільський національний економічний університет, професор кафедри міжнародної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Луцишин Зоряна Орестівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
заступник директора Науково-методичного центру організації навчального процесу

кандидат економічних наук, доцент
Дугінець Ганна Володимирівна,
Київський національний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Захист дисертації відбудеться 27 червня 2019 року о 14:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 27 травня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Т. О. Кізіма

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Визначальним трендом упродовж останніх десятиліть, який визначає розвиток світової економіки, є лібералізація торгівлі. Однак зниження рівня тарифного захисту національних економік відповідно до вимог СОТ та інших міжнародних організацій суттєво підвищило рівень використання нетарифних обмежень, у тому числі технічних регламентів.

Система технічного регулювання, з одного боку, впливає на конкурентоспроможність підприємств і галузей у частині приведення їхньої діяльності у відповідність до вимог внутрішнього і зарубіжного ринків щодо якості, безпеки продукції та послуг. Технічна гармонізація сприяє виникненню нових форматів міжнародних відносин, зокрема секторальної інтеграції, крос-секторальної взаємодії. Це зумовлює зміни відносин між ринковими суб'єктами різних країн, дає змогу здійснювати обмін знаннями, досвідом, інтелектуальними ресурсами тощо, в результаті чого підвищується ефективність експортної політики країни.

Для суттєвого нарощення українського експорту в країни ЄС необхідно здійснити гармонізацію національної системи технічного регулювання відповідно до їхніх вимог. Цей процес значно активізувався упродовж 2014–2018 рр., однак відбувається він занадто повільно через відсутність кваліфікованих кадрів у системі органів технічного регулювання, нестачу необхідних фінансових ресурсів для реформування системи загалом. Крім того, в Україні значна увага приділена, насамперед, технічним і юридичним аспектам гармонізації, передусім адаптації правової бази, вдосконаленню функціонування інституцій. Така спрямованість не дає змоги у належно реалізувати головне завдання системи технічного регулювання – забезпечення конкурентоспроможності ринкових суб'єктів.

Теоретичні аспекти сутності та значення системи технічного регулювання розглядали у своїх працях Л. Баль-Прилипко, О. Білоус, П. Бичківський, О. Боровіков, Т. Бубела, Л. Віткін, Н. Волкова, М. Дивнич, П. Гамула, О. Жирнов, А. Зенкін, О. Іванов, С. Іоакеїмідіс, П. Калита, О. Калмикова, М. Когут, В. Колчков, І. Кравець, П. Крючкова, М. Латишев, Н. Лебідь, С. Мельничук, Н. Московська, А. Муллін, О. Нагорна, М. Нечипорук, П. Рабінович, Ю. Ружевицус, Т. Сахно, О. Сафонова, В. Селютін, Г. Селютіна, А. Семенов, О. Сергеев, Р. Столярчук, В. Терегеря, О. Усенко, Г. Хімичева, О. Шніпко, Н. Штефан та інші науковці. Разом із тим, система технічного регулювання подається дещо спрощено, а саме як стандартизація, метрологія та ринковий нагляд, а не як набір складових із єдиною метою реалізації спільних інтересів держави та ринкових суб'єктів. Не повною мірою також її відображена в експортній політиці держави.

Проблеми гармонізації національного законодавства відповідно до вимог ЄС досліджували І. Бураковський, В. Буткевич, А. Гавердовський, Ю. Гаряча, В. Гомонай, Г. Дугінець, А. Докукіна, Л. Донскова, С. Дудар, О. Євглевська, Ю. Єнін, В. Забігайло, О. Задорожний, О. Зайчук, О. Зеркаль, О. Зуєва, Є. Іванова, П. Калініченко, Т. Качка, С. Кашкін, В. Комзюк, М. Леммел, В. Лір, Д. Луценко, З. Луцишин, В. Луць, А. Міщенко, В. Мицик, Ю. Пероганич, К. Рудий,

Є. Савельєв, Є. Смольянова, В. Третьяков, М. Трубіна, А. Черданцев, А. Четвериков, С. Якобсен, К. Яценко та інші вчені.

З огляду на фундаментальний науковий доробок чимало аспектів цієї багатогранної проблеми досі залишаються недостатньо розкритими та обґрунтованими. Це стосується насамперед економічних аспектів технічної гармонізації у національному і глобальному вимірах, обґрунтування стратегії гармонізації системи технічного регулювання України з країнами ЄС, визначення нової парадигми економічної політики євроінтеграції України.

Таким чином, комплексне дослідження процесу гармонізації системи технічного регулювання України в ході реалізації економічної політики євроінтеграції є важливим як у теоретичному, так і у практичному зрізах, що визначило вибір теми дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету у межах науково-дослідних тем: «Бенчмаркінг процесів регіонального розвитку Польщі, Словаччини, Болгарії та України» (державний реєстраційний номер 0115U002336), де автором висвітлено зменшення торговельних видатків країнами Східної Європи після гармонізації своєї системи технічного регулювання «Розвиток міжнародних відносин України в системі світової та європейської економічної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0114U001085), де автором окреслено нову парадигму економічної політики євроінтеграції України на період 2020 та 2030 рік; «Цивілізаційні виміри глобальних трансформацій і гео економічні пріоритети України» (державний реєстраційний номер 0114U001079), в якій автором запропоновано поліваріантну стратегію вдосконалення системи технічного регулювання України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-методологічне обґрунтування політики гармонізації систем технічного регулювання України та Європейського Союзу і розробка прикладних рекомендацій щодо стимулювання експорту продукції України в контексті економічної політики євроінтеграції.

Реалізація визначеної мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

– ідентифікувати та розкрити економічну сутність, значення і структуру системи технічного регулювання для удосконалення понятійно-категорійного апарату;

– узагальнити концептуальний базис економічної політики держави для визначення місця технічного регулювання у ній;

– з'ясувати сутність та засадничі риси технічного регулювання в ЄС для визначення напрямів його удосконалення й адаптації українського законодавства до вимог ЄС;

– відстежити еволюцію економічної політики євроінтеграції України для виявлення логіки формування змін трансформаційно-модифікаційного характеру та розробки рекомендацій щодо вдосконалення економічної політики євроінтеграції;

- проаналізувати систему технічного регулювання України в процесі євроінтеграції для виявлення її недоліків у сучасних умовах;
- сформулювати основні засади нової концепції економічної політики євроінтеграції України з виокремленням основних структурних складових забезпечення зростання експорту;
- визначити стратегію гармонізації системи технічного регулювання України з ЄС;
- запропонувати дієві організаційно-економічні методи стимулювання експорту шляхом створення інфраструктури комплексної підтримки експортерів.

Об'єктом дослідження є система технічного регулювання країни.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти гармонізації системи технічного регулювання як складової економічної політики євроінтеграції та експортної орієнтації України.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення економічної теорії, теорії міжнародної торгівлі та міжнародного права. Для досягнення окресленої мети використано такі методи дослідження: діалектичний метод пізнання – при дослідженні сутності системи технічного регулювання; теоретичного узагальнення і порівняння – для формування категорійного апарату, ідентифікації тенденцій гармонізації системи технічного регулювання країн єдиного ринку; системний підхід – при обґрунтуванні стратегії вдосконалення системи технічного регулювання країни залежно від темпів її економічного зростання в країні та стану розвитку подій в інтеграційному об'єднанні; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формулювання висновків дослідження; контент-аналізу – для виявлення цінностей і пріоритетів національної економічної політики євроінтеграції, SWOT-аналізу – для виявлення сильних і слабких позицій України у міжнародних економічних рейтингах, фактів впливу на стан розвитку національної системи технічного регулювання та економіки країни в цілому; соціологічного інтерв'ю – при визначенні проблем виходу національних експортерів на зарубіжні ринки.

Інформаційно-фактологічною базою дисертаційної роботи є монографічні дослідження та періодичні публікації вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з проблематики технічного регулювання та зовнішньоекономічної політики, матеріали й аналітичні звіти міжнародних організацій і дослідницьких агенцій (ООН, ЮНКТАД, групи Світового банку, Міжнародного валютного фонду, ОЕСР, Всесвітнього економічного форуму, Інституту менеджменту та розвитку (м. Лозанна) та ін.); статистичні дані та ресурси мережі Інтернет; нормативно-правові акти та офіційна статистика Європейського Союзу та України з питань технічного регулювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних і розробці прикладних підходів щодо вдосконалення системи технічного регулювання України в контексті реалізації нею економічної політики євроінтеграції.

У результаті дослідження отримано такі найвагоміші результати:
вперше:

– сформульовано нові концептуальні положення формування економічної політики євроінтеграції України із виокремленням її структурних компонентів: а) зростання і процвітання економіки (досягнення проривного зростання, енергетичної незалежності; формування інноваційної економіки V–IV типу економічного укладу); б) покращення ділового середовища внутрішнього ринку (подальша дерегуляція бізнесу; спрощення податкової системи; створення інфраструктури підтримки бізнесу; впровадження засад державно-приватного партнерства; надання інформаційної, консультаційної підтримки підприємцям, експортерам); в) гармонізація системи технічного регулювання (адаптація до європейських правових норм технічного регулювання; розвиток інфраструктури технічного регулювання; надання супроводу та допомоги експортерам при сертифікації, ліцензуванні при виході на закордонні ринки); г) стимулювання координації, партнерства, взаємодії на ринках ЄС (сприяння у пошуках партнерів, посередників для налагодження кооперації, партнерства та взаємодії; міжнародна інтеграція науки, виробництва та освіти; отримання технічної допомоги від ЄС, міжнародних фінансових інститутів; обмін досвідом, участь у спільних подіях та заходах) з метою конкретизації пріоритетів України на світових ринках;

удосконалено:

– науково-теоретичні підходи до формування стратегії гармонізації системи технічного регулювання України відповідно до вимог ЄС, яка, на відміну від наявних, доповнена заходами з підтримки експорту видів високовольтної, деревообробної, текстильної, хімічної продукції з урахуванням темпів соціально-економічного зростання і формату взаємин між Україною та окремими країнами ЄС;

– науково-аналітичні підходи до формування дорожньої карти гармонізації національної системи технічного регулювання до вимог ЄС, які, на відміну від наявних, визначають кроки для її реалізації, що охоплюють економічні, юридичні та комунікативні аспекти, ключовими з яких є: прийняття Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» у новій редакції; створення «карти світових товарних пріоритетів» із визначенням національних та інших особливостей торгівлі у тих чи інших регіонах і країнах; розробка основних принципів державного маркетингу і менеджменту та інші;

– науково-теоретичні засади формування організаційної моделі інфраструктури підтримки національних експортерів та інвесторів, які на відміну від існуючих, обґрунтовують доцільності створення регіональних центрів комплексного сприяння експортерам та інвесторам та механізми надання комплексної допомоги підприємствам;

– концептуальні засади аналізу економічної політики країни в контексті євроінтеграції, які, на відміну від наявних, базуються на дослідженні законодавчого підґрунтя, виявленні пріоритетів розвитку економіки країни, врахуванні умов формування зовнішньоекономічної політики, аналізу динаміки та

структури експорту товарів і послуг, контент-аналізі позицій країни у низці міжнародних економічних рейтингів;

отримали подальший розвиток:

– трактування системи технічного регулювання країни, під якою запропоновано розуміти набір ключових блоків – концептуального, законодавчого, інфраструктурного та інституційного, що демонструє участь усіх ринкових суб'єктів у підвищенні конкурентоспроможності країни, покращенні середовища ведення бізнесу та дає можливість забезпечити якість життя, здоров'я населення, безпеку продуктів харчування, збереженість довкілля і, як наслідок, рівень інновацій, технологічний прогрес і рівень конкурентоспроможності економіки країни;

– науково-методичні підходи до обґрунтування стратегії крос-секторальної взаємодії між системою технічного регулювання, створенням сприятливого бізнес-середовища для експортерів та формуванням ефективної експортної політики країни, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність вітчизняного експорту.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення процесу гармонізації системи технічного регулювання країни в процесі економічної політики євроінтеграції. Основні наукові положення дисертаційної роботи можуть бути використані у практичній діяльності органів місцевого самоврядування, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, профільних комітетів Верховної Ради України, міжвідомчих комісій з підтримки національних експортерів, міжнародних торгово-промислових палат та спілок, об'єднань національних експортерів.

Окремі висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, використано у діяльності Тернопільської торгово-промислової палати (довідка № 277/01-11 від 05.10.2018 р.), ТзОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» (довідка № 175 від 02.10.2018 р.), Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 482/2 від 03.10.2018 р.), Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 256-9/01-09 від 03.10.2018 р.), Державного підприємства «Львівський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації» (довідка № 11-09/1092 від 18.10.2018 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», «Нетарифні інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності» (довідка № 126-34/2191 від 23.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у дисертаційній роботі, отримано автором особисто. Особистий внесок автора відображений у списку опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації обговорювалися і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях і семінарах: «Україна в процесі

імплементатії угоди про асоціацію з ЄС» (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2015 рік); «Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі» (м. Тернопіль, 28 квітня 2017 рік); «Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє» (м. Тернопіль, 6 квітня 2018 рік); «Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку» (м. Тернопіль, 23 березня 2018 рік); «Економічна модель сучасності: завдання, виклики, перспективи» (м. Ніжин, 6-7 квітня 2017 рік); «Перспективи інтеграційного та інноваційного розвитку» (м. Дніпро, 23–24 березня 2017 рік).

Публікації. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 13 наукових працях загальним обсягом 5,71 д. а., у тому числі: 5 статей – у наукових фахових виданнях України (з яких 3 статті – у виданнях внесених до реєстру міжнародних науко метричних баз), 1 стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави (Чехія), 1 публікація – у колективній монографії, 6 публікацій апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 306 найменувань на 37 сторінках та 15 додатків, які розміщено на 57 сторінках. Основний текст дисертації охоплює 198 сторінок. Дисертація містить 30 таблиць та 41 рисунок. Загальний обсяг дисертації становить 292 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні основи гармонізації систем технічного регулювання в процесі реалізації економічної політики євроінтеграції**» досліджено сутність, значення та структуру системи технічного регулювання та розглянуто методологічні засади його гармонізації як складової економічної політики євроінтеграції країни.

Аналіз поглядів та трактування терміна «технічне регулювання» з позиції нормативно-правового і техніко-організаційного підходів дали змогу обґрунтувати необхідність розгляду його з урахуванням економічної складової цього процесу у нерозривній єдності інтересів ринкових суб'єктів.

Запропоновано авторське визначення «технічного регулювання» як комплексу відносин між державою та ринковими суб'єктами, що охоплює створення концептуальної основи, інфраструктурного забезпечення, здійснення правового, інституційного упорядкування при проектуванні, виробництві та реалізації продуктів на внутрішньому і зовнішньому ринках (рис. 1) .

Виокремлено наслідки використання технічних бар'єрів як результату недосконалості системи технічного регулювання, що проявляється у їх невідповідності вимогам єдиного ринку ЄС. При цьому наголошено на необхідності розрізняти фази технічного регулювання: гармонізацію, уніфікацію, адаптацію законодавчо-правової бази країни, що дало змогу автору виокремити тенденцію впливу технічної гармонізації на економіку країни, яка полягає у тому, що технічна гармонізація сприяє збільшенню рівня прибутковості виробництва та підвищенню якості продукції, що, в свою чергу, стимулює економічне зростання в країні, активізацію зовнішньої торгівлі і підвищення рівня життя населення.

Рис. 1. Система технічного регулювання країни

Автором відстежено сутнісну відмінність терміну «гармонізація» від споріднених термінів «уніфікація», «адаптація» законодавчо-правової бази країни, оскільки гармонізація адекватніше та ємніше за інші терміни відображає сутність процесу створення гомогенного правового середовища в рамках європейських інтеграційних об'єднань відповідно до моделей, запропонованих інститутами ЄС. Відстежено термінологічну логіку поняття «гармонізація системи технічного регулювання», сутність якої полягає у причинно-наслідковій послідовності: диференціація соціально-економічного розвитку країн, створення системи технічного регулювання, виникнення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі між країнами, виникнення потреби у гармонізації системи технічного регулювання країн, реалізація процесу гармонізації системи технічного регулювання країн до прийнятого в інтеграційному об'єднанні стандарту, збільшення ефективності експортної політики країни у міжнародній торгівлі (рис. 2).

У процесі вивчення досвіду технічного регулювання в ЄС виокремлено рамковий та децентралізований характер системи регулювання. При характеристиці Нового та Глобального підходів до технічного регулювання у ЄС констатовано, що вони встановлюють істотні вимоги до продукції. Їх умовно ділять на горизонтальні, які містять основоположні вимоги до конкретних ризиків і поширюються на широкі групи продукції, і вертикальні, які визначають вимоги, пов'язані з ризиками за групами продукції.

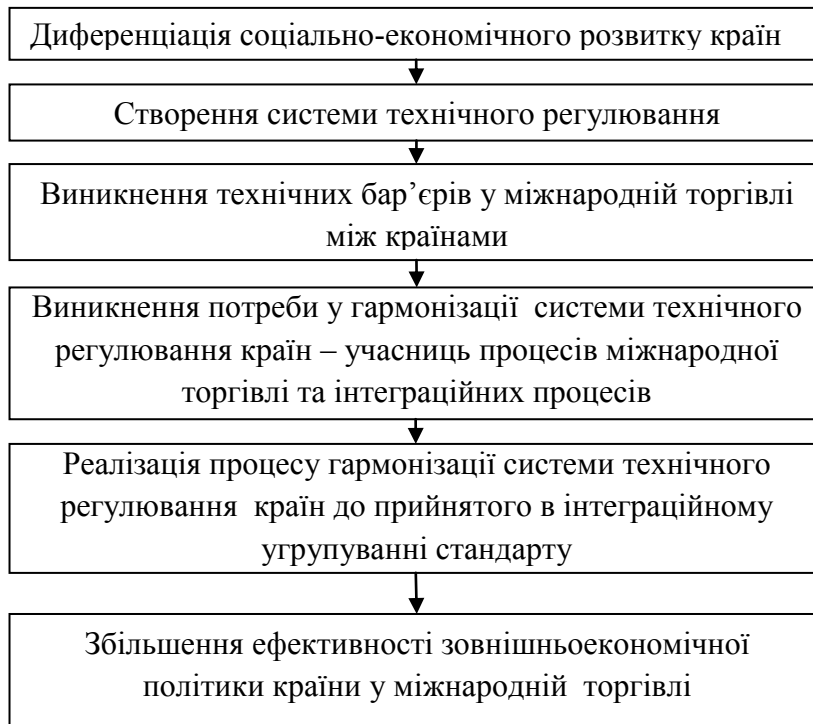

Рис. 2. Сутнісно-термінологічна логіка поняття «гармонізація системи технічного регулювання»

У другому розділі «**Оцінка процесу гармонізації системи технічного регулювання України в умовах реалізації економічної політики євроінтеграції**» проаналізовано концептуальні засади, етапи та особливості процесу становлення і розвитку економічної політики євроінтеграції України, здійснено оцінку системи технічного регулювання України в процесі євроінтеграції.

Комплексний аналіз економічної політики євроінтеграції України дав можливість виявити низку недоліків при її формуванні та у напрямках і методах її реалізації, що суттєво ускладнює ведення міжнародної торгівлі як національними, так і зарубіжними операторами ринку. Це дало можливість автору ідентифікувати та визначити потребу у ґрунтовному переосмисленні зовнішньоекономічної політики країни при поглибленні процесу євроінтеграції, зокрема обґрунтувати необхідність проведення її радикального реформування, особливо у напрямі структурних перетворень в економіці загалом та експорту зокрема, модернізувати регулювання міжнародної торгівлі країни з використанням методів захисту внутрішнього ринку, забезпечення економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємств, недопущення перерозподілу ресурсів на користь сильних країн, регулювання міжнародної лізингової діяльності, диверсифікації експорту, зростання виробництва інноваційної продукції. Аналіз існуючої економічної політики євроінтеграції показав, що за весь період незалежності України не було обрано чітких пріоритетів для зовнішньої політики, відсутня концептуальна та законодавча основа для формування еклектичної зовнішньоекономічної політики

та роботи дипломатичного корпусу, не визначено цінностей країни для самоідентифікації на світовому ринку.

Для визначення основних факторів гальмування розвитку зовнішньої торгівлі товарами України проаналізовано її динаміку упродовж 2014–2018 років, яка характеризується різким зменшення обсягів експорту. У дисертації комплексно проаналізовано товарну структуру українського експорту у 2014–2018 роках, на основі чого встановлено її переважно сировинний характер (понад 60% у структурі експорту), зменшення питомої частки машин та устаткування, незначну частку високотехнологічної продукції – 5%.

Доведено наявність залежності національної системи технічного регулювання від стану соціально-економічного розвитку України. Комплексно проаналізовано сильні та слабкі позиції України в окремих міжнародних рейтингах з метою виявлення причин відставання економічного розвитку України та низького рівня конкурентоспроможності економіки загалом, до яких віднесено несформованість конкурентних, інноваційних рушіїв національної економіки та zdeформованість її структури. Акцентовано, що євроінтеграція, як пріоритет зовнішньоекономічної політики, здатна суттєво вплинути на оздоровлення економічної ситуації в Україні.

Особлива увага у дисертації приділена аналізу виконання зобов'язань України у сфері технічного регулювання в рамках виконання Угоди про асоціацію з ЄС. Встановлено, що Україною приділено достатньо уваги у сфері гармонізації законодавства, однак залишаються неохопленими питання формування так званої «інфраструктури якості» – інституцій, покликаних реалізувати прийняті закони і норми та допомагати українським товаровиробникам і провайдерам послуг адаптуватися до законодавства ЄС.

Виявлено внутрішні та зовнішні чинники гальмування впровадження європейської системи технічного регулювання в Україні, до яких віднесено: недосконалість норм, недостатність спеціальних знань і досвіду експортної діяльності у працівників більшості українських підприємств, недостатність навиків роботи та координації діяльності на зарубіжних ринках; збереження елементів дискримінації українських експортерів за кордоном. Відзначено, що негативними наслідками у формуванні існуючої системи технічного регулювання України є: поширення на один вид продукції різних видів регуляторних режимів; використання затратних видів попереджувального контролю; дублювання функцій контрольно-наглядовими органами; застосування інспекційних форм на стадії виробництва замість фокусу на цільових перевірках товарів на ринку; відставання від узгоджених з ЄС графіків впровадження європейських стандартів; конфлікт інтересів функціональних органів технічного регулювання; недостатнє залучення приватного сектору економіки у процеси стандартизації.

Констатовано, що державна політика у сфері формування системи технічного регулювання України є нечіткою, незбалансованою та невсеохоплюючою (рис. 3).

Рис. 3. «Вузькі місця» державної політики України у сфері формування гармонізованої системи технічного регулювання

Гальмування реформ у сфері технічного регулювання, як показав аналіз факторів у рамках оцінки процесу гармонізації системи технічного регулювання, пояснюється також недостатньою активністю урядових структур, неготовністю українських виробників використовувати у повному обсязі можливості, що відкриваються на ринках ЄС.

У третьому розділі «Перспективні напрями гармонізації системи технічного регулювання України в процесі реалізації економічної політики євроінтеграції» на основі системного підходу обґрунтовано модель нової концепції економічної політики євроінтеграції України, запропоновано поліваріантну стратегію гармонізації системи технічного регулювання та обґрунтовано проект створення пілотного центру комплексної підтримки експортерів з метою вдосконалення системи технічного регулювання.

Проведений аналіз практики і недоліків технічного регулювання в Україні і за кордоном дозволив сформулювати дорожню карту вдосконалення національної системи технічного регулювання, яка включає створення комітетів з питань технічного регулювання при Українській спілці промисловців та підприємців та торговельно-промислових палатах; проведення просвітницьких кампаній на регіональному рівні щодо технічного регулювання та застосування механізмів подолання технічних бар'єрів; розширення переліку пріоритетних експортних товарів, проведення дослідження обсягів та структури зовнішньої торгівлі України.

Сформульовано основні положення моделі нової концепції економічної політики євроінтеграції України як інструменту реалізації моделі економічного зростання, що передбачає логічне поєднання бачення перспективи розвитку країни в системі інтеграційного угруповання, впровадження цивілізаційної системи цінностей у соціально-економічне життя суспільства, формування системи засад, пріоритетів, стратегічних цілей і завдань для задоволення потреб та інтересів усіх ринкових суб'єктів, споріднених до аналогічних, прийнятих у ЄС (рис. 4), що представлено чотирма структурними компонентами: «зростання економіки», «сприятливе ділове середовище», «система технічного регулювання», «співпраця ринкових суб'єктів України та ЄС», які дозволяють сформувати контекст для бренду України на світових ринках та обрати пріоритети для її економічної політики.

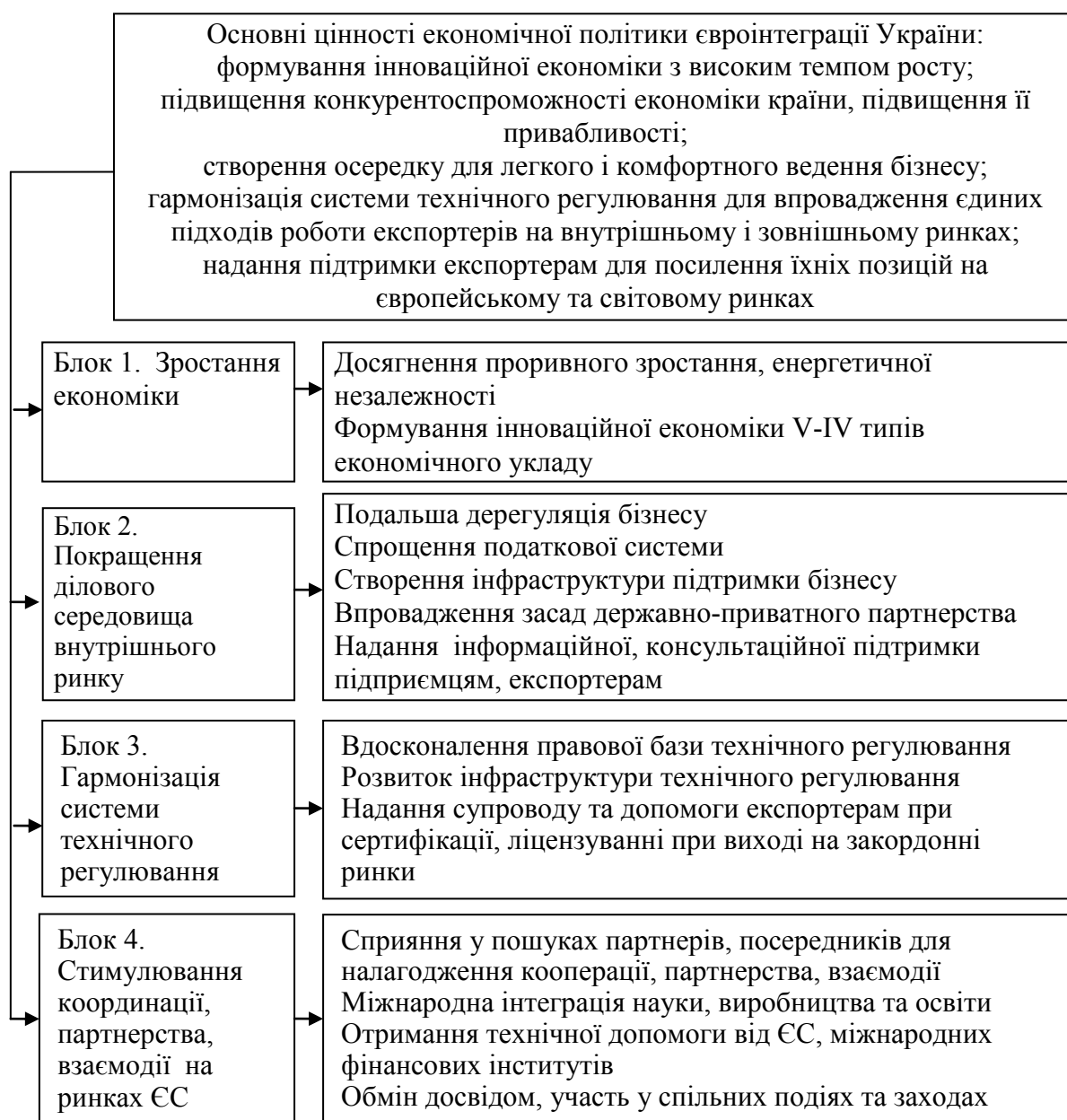

Рис. 4. Модель нової концепції економічної політики євроінтеграції

У дисертації сформовано бачення розвитку України на період 2018–2030 років із набором показників її соціально-економічного розвитку для вибору альтернативної стратегії: поточний стан розвитку, сталий розвиток та проривний розвиток. На основі створеної автором динамічної моделі, яка дозволяє спрогнозувати рівень номінального ВВП України та питомого середньомісячного доходу українців, обґрунтовано необхідність проривного економічного розвитку. Автором сформульовано основні напрями реалізації ефективної економічної політики євроінтеграції України та показано кроки у вдосконаленні системи технічного регулювання: забезпечення визнання виданих Національним агентством з акредитації атестатів про акредитацію на міжнародному рівні, підвищення рівня обізнаності суб'єктів господарювання та інших зацікавлених сторін щодо нової системи технічного регулювання, усунення дублювання функцій державного нагляду за відповідністю продукції встановленим вимогам тощо.

Запропоновано три варіанти сценаріїв розвитку технічної гармонізації залежно від темпів соціально-економічних перетворень в Україні. Розглянуто варіанти прогнозів щодо майбутнього ЄС та їх вплив на подальшу інтеграцію в нього України. Подано варіанти адаптації стратегії вдосконалення системи технічного регулювання України залежно від сценаріїв розвитку у ЄС. Визначено основні формати співпраці України із країнами ЄС. Сформовано поліваріантну матрицю стратегій України у галузі вдосконалення системи технічного регулювання (рис. 5).

		Формати розвитку співпраці України та ЄС		
		Подальша гармонізація	Тісніша співпраця України з групами європейських країн	Розвиток співпраці з іншими країнами за межами ЄС
Темпи соціально-економічних реформ в Україні	Повільний	1. Повільна і тривала технічна гармонізація	2. Органічна, поступова технічна гармонізація	3. Технічна гармонізація під тиском зовнішніх обставин
	Середній	4. Точкове, вибіркоче технічне «зближення» з окремими країнами	5. Рациональна, помірно динамічна технічна гармонізація	6. Пришвидшена (вимушена) технічна гармонізація до світового рівня
	Високий	7. Регіональна технічна гармонізація із групою країн всередині ЄС	8. Альтернативна - активне зближення із технічними стандартами інших країн в межах ЄС	9. Оптимістична, стрибкоподібна технічна гармонізація в європейському та світовому напрямках

Рис. 5. Поліваріантна стратегія гармонізації системи технічного регулювання України до рівня ЄС

У дисертації охарактеризовано граничні варіанти песимістичної, повільної та «стрибокподібної» технічної гармонізації, що дало змогу запропонувати концепцію крос-секторальної реалізації економічної політики євроінтеграції із виокремленням трьох блоків: нарощування експортного потенціалу, вдосконалення системи технічного регулювання та покращення бізнес-середовища на внутрішньому ринку.

Проведено авторське дослідження рівня готовності українських експортерів виходити на зарубіжні ринки та здійснено висновки на основі опрацювання даних анкетування 50 підприємств-респондентів Тернопільської області. Виявлено низьку готовність українських виробників працювати на ринках ЄС через невеликі масштаби їхньої роботи (малу потужність), слабкість брендів, відсутність позитивного досвіду зовнішньоекономічної діяльності, нестачу людських та фінансових ресурсів, відсутність державного сприяння та підтримки експорту. На основі проведених досліджень визначено, що українським товаровиробникам бракує сучасних управлінських підходів та технологій, інформації щодо можливостей та умов роботи на закордонних ринках, вмінь знаходити свої цільові ніші на ринках певних країн. На основі проведеного дослідження виявлено наявність запитів експортерів щодо допомоги при формуванні стратегій поведінки на закордонних ринках, покращення інформованості стосовно умов роботи на них, підвищення якості продукції, проходження процедур сертифікації та стандартизації. Визначено потребу з боку експортерів щодо надання їм юридичної та маркетингової підтримки, консультації та сприяння державних структур та органів місцевого самоврядування для посилення їхніх позицій за кордоном.

У дисертаційній роботі розроблено проект створення центру комплексного сприяння експортерам та інвесторам у Тернопільській області. Сформульовано напрями надання комплексної допомоги експортерам Тернопільської області, які включають здійснення експортного консалтингу, реалізацію освітніх програм для експортерів, інформаційну та аналітичну роботу для вивчення потенційних експортних ринків та їх нетарифних обмежень.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське вирішення важливого наукового завдання, що полягає у формулюванні нових наукових підходів до гармонізації національної системи технічного регулювання України до вимог ЄС, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських товаровиробників на внутрішньому та зарубіжних ринках. Основні науково-практичні результати роботи дали змогу зробити такі висновки.

1. У роботі доведено, що технічне регулювання є поняттям ємним, багатокритеріальним та різноаспектним і включає комплекс відносин між державою та суб'єктами ринку (імпортерами, експортерами, посередниками, розповсюджувачами), що охоплює створення інфраструктурного забезпечення, здійснення правового, інституційного упорядкування при проектуванні, виробництві та реалізації продуктів на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Технічне регулювання спрямоване на створення умов для вироблення якісної, конкурентоспроможної продукції, захист довкілля, забезпечення прийнятної якості життя, яке покликане підвищити конкурентоспроможність країни в цілому. Аргументовано, що технічне регулювання є одним з інструментів забезпечення ефективної реалізації економічної політики євроінтеграції держави.

2. На основі системного аналізу наукових публікацій і сучасної практики встановлено, що зміст поняття «економічна політика євроінтеграції країни» це інструмент реалізації моделі зростання, яке передбачає поєднання цілей розвитку країни, орієнтованих на вступ в інтеграційне угруповання, впровадження європейських цінностей в соціально-економічне життя суспільства, задоволення потреб учасників ринку.

3. В контексті дослідження сутності та засадних рис технічного регулювання в ЄС відстежено термінологічну логіку поняття «гармонізація системи технічного регулювання», сутність якої полягає у причинно-наслідковій послідовності: диференціація соціально-економічного розвитку країн, створення системи технічного регулювання, виникнення технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі між країнами, виникнення потреби у гармонізації системи технічного регулювання країн, реалізація процесу гармонізації системи технічного регулювання країн до прийнятого в інтеграційному об'єднанні стандарту, збільшення ефективності експортної політики країни у міжнародній торгівлі.

4. У дисертації акцентовано, що «вузькими місцями» формування економічної політики євроінтеграції є відсутність загальної візії економічного розвитку країни та засад і національних цінностей, на основі яких вона має бути реалізована. При цьому доведено необхідність встановлення автономного преференційного торговельного режиму між ЄС та Україною, орієнтованого на трансформацію сировинної структури експорту, насамперед з тим, щоб подолати хронічне негативне сальдо торгівлі України з країнами ЄС. Для цього слід стимулювати ділову активність національних експортерів, розгортання інфраструктури економічної та інформаційної підтримки національних виробників товарів і послуг.

5. Негативними наслідками у формуванні існуючої системи технічного регулювання України визначено: поширення на один вид продукції різних видів регуляторних режимів; відзначено використання затратних видів попереджувального контролю; дублювання функцій контрольно-наглядовими органами; застосування інспекційних форм на стадії виробництва замість фокусу на цільових перевірках товарів на ринку; відставання від узгоджених з ЄС графіків впровадження європейських стандартів; конфлікт інтересів функціональних органів технічного регулювання; недостатнє залучення приватного сектору економіки до процесів стандартизації.

6. У роботі доведено, що діяльність держави у напрямі вдосконалення системи технічного регулювання має бути двоспрямованою: націленою на формування чітких і зрозумілих правил для національних ринкових суб'єктів щодо виходу на ринки ЄС та спрямованою на розвиток інфраструктури підтримки національних експортерів для роботи на зарубіжних ринках, адекватної ринковим

умовам ЄС та спроможної забезпечити досягнення достатнього рівня конкурентоспроможності на європейських ринках.

7. Запропоновано модель нової концепції економічної політики євроінтеграції України з чотирма структурними компонентами: «зростання і процвітання економіки», «сприятливе ділове середовище», «система технічного регулювання», «співпраця ринкових суб'єктів України та ЄС», які дозволяють сформулювати контекст для бренду України на світових ринках та обрати пріоритети для її економічної політики. Запропоновано візію розвитку України на 2020–2030 роки із набором бажаних критеріїв розвитку, що здатні за її реалізації отримати сильну, процвітаючу економіку та прогресивне суспільство.

8. У дисертації перспективними напрямками вдосконалення системи технічного регулювання в контексті нової парадигми економічної політики євроінтеграції України визначено: створення комітетів при Українській спілці промисловців та підприємців і торговельно-промислових палатах з питань технічного регулювання; проведення просвітницьких кампаній на регіональному рівні щодо технічного регулювання та застосування механізмів подолання технічних бар'єрів; розширення переліку пріоритетних експортних товарів, проведення дослідження обсягу та структури зовнішньої торгівлі України. Для їх реалізації розроблено поліваріантну стратегію гармонізації системи технічного регулювання на основі «стрибокподібної» технічної гармонізації на регіональному, зокрема європейському, та світовому рівнях, яка базується на механізмі крос-секторної реалізації економічної політики євроінтеграції із виокремленням трьох пріоритетів: нарощування експортного потенціалу, вдосконалення системи технічного регулювання та покращення бізнес-середовища внутрішнього ринку синхронно із цінностями ЄС.

9. Обґрунтовано створення на принципах державно-приватного партнерства пілотного центру підтримки експортерів на прикладі Тернопільської області. Функціями центру визначено: сприяння виходу підприємств області на світові ринки, правову допомогу, забезпечення інформаційно-консалтингового супроводу процесів сертифікації продукції, сприяння участі національних товаровиробників у міжнародних виставках, стимулювання залучення інвестицій. Пропозиції автора допоможуть органам місцевого самоврядування та іншим дотичним інституціям створити поле взаємодії із експортерами, в тому числі і в галузі технічного регулювання, що призведе у найближчій перспективі до збільшення їхньої конкурентоспроможності для роботи на європейських ринках та нарощення експортного потенціалу країни.

Основні результати дослідження використано в діяльності Тернопільської торгово-промислової палати, Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації, ТзОВ «ОСП Корпорація ВАТРА», Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради, Державного підприємства «Львівський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», а також у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Пижик О. А. Необхідність реалізації країною політики технічної гармонізації. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21. № 1. С. 120–128 (0.70 д. а.).
2. Пижик О. А. Асоціація «Україна – ЄС» як нова парадигма міжнародних відносин у сфері технічного регулювання. *Галицький економічний вісник*. 2015. № 2 (49). С. 76–82 (0.60 д. а.).
3. Пижик О. А. Імплементация європейської системи технічного регулювання в Україні як вирішальний крок для виходу на зовнішні ринки. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 1 (50). С. 120–129 (0.98 д. а.).
4. Пижик О. А. Стратегічні вектори розвитку системи технічного регулювання в Україні у контексті євроінтеграційних пріоритетів. *Інноваційна економіка*. 2017. № 7–8 (70). С. 65–71 (0.61 д. а.).
5. Пижик О. А. Гармонізація європейської системи технічного регулювання як чинник забезпечення конкурентоспроможності України на зовнішніх ринках. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 3 (36). С. 60–67 (0.75 д. а.).
6. Пижик О. А. Дослідження рівня готовності Українських експортерів працювати на ринках ЄС в процесі реформування національної системи технічного регулювання. *Sciences of Europe (Praha, Czech Republic)*. 2018. VOL 2, No 31. С. 25–31 (0.70 д. а.).
7. Пижик О. А. Україна-Євросоюз: імплементація європейської системи технічного регулювання, труднощі розвитку та нові виклики. *Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій*: Монографія. за ред. проф. Р. В. Федоровича. Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2017. С. 165–172 (0.71 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Пижик О. А. Технічне регулювання як фактор інтеграції та засіб виходу українського продукту на європейський ринок. *Україна в процесі імплементації угоди про асоціацію з ЄС*: збірник тез доповідей Міжнародної Інтернет-конференції студентів та молодих вчених. (м. Тернопіль, 23–24 квіт. 2015 р.) ТНЕУ, 2015. С. 32–33 (0.12 д. а.).
9. Пижик О. А. Забезпечення життєздатності системи технічного регулювання України через адаптування європейських «підходів». *«Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє»*: матеріали шостої всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України М. Г. Чумаченка. (м. Тернопіль, 6 квіт. 2017 р.). Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 43–44 (0.14 д. а.).
10. Пижик О. А. Використання маркетингу як додаткового важеля для просування продукції на зовнішні ринки. *Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі*: Матеріали VII Регіональної науково-практичної Інтернет-конференції молодих вчених та студентів. Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 38–89 (0.20 д. а.).

11. Пижик О. А. Гармонізація системи технічного регулювання України як основа внутрішньої економічної політики, та основа реалізації зовнішньої економічної політики. *«Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку»*: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України М. Г. Чумаченка. (м. Тернопіль. 23 берез. 2018 р). Тернопіль: ТНТУ, 2018. С. 59–60 (0.10 д. а.).

12. Пижик О. А. Інкorporація європейської системи технічного регулювання як інструмент експортної експансії. *«Економічна модель сучасності: завдання, виклики, перспективи»*: Міжнародна науково-практична конференція. (м. Ніжин. 6–7 квіт. 2017 р.). Ніжин: ВП НУБіП, 2017. С. 287–289 (0.2 д. а.).

13. Пижик О. А. Формування державної політики щодо гармонізації системи технічного регулювання. *Економіка і менеджмент 2017: Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку*: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Дніпро, 23–24 берез. 2017 р.). Дніпро. 2017. С 72–74 (0.12 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Пижик О. А. Гармонізація системи технічного регулювання України в процесі реалізації економічної політики євроінтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2019.

У дисертації здійснено науково-теоретичне обґрунтування, проведено оцінювання та запропоновано напрями гармонізації системи технічного регулювання України в процесі реалізації економічної політики євроінтеграції. Узагальнено і уточнено підходи до трактування дефініції «система технічного регулювання» та «економічна політика євроінтеграції країни». Розкрито сутність, значення та структуру системи технічного регулювання, висвітлено гармонізацію системи технічного регулювання як складової економічної політики євроінтеграції країни та систематизовано засади гармонізації технічного регулювання в контексті економічної політики ЄС.

Проаналізовано концептуальні засади економічної політики євроінтеграції України, досліджено процеси становлення та розвитку економічної політики євроінтеграції України, здійснено оцінку системи технічного регулювання України в процесі євроінтеграції.

Обґрунтовано нову концепцію економічної політики євроінтеграції України, запропоновано поліваріантну стратегію гармонізації системи технічного регулювання України, обґрунтовано проект створення пілотного центру комплексної підтримки експортерів для вдосконалення системи технічного регулювання.

Ключові слова: гармонізація, система технічного регулювання, економічна політика, євроінтеграція, економічна політика євроінтеграції.

АННОТАЦИЯ

Пыжик А. А. Гармонизация системы технического регулирования Украины в процессе реализации экономической политики евроинтеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2019.

В диссертационной работе осуществлено научно-теоретическое обоснование, проведена оценка и предложены направления гармонизации системы технического регулирования Украины в процессе реализации экономической политики евроинтеграции. Обобщены и уточнены подходы к трактованию дефиниции «система технического регулирования» и «экономическая политика евроинтеграции страны». Раскрыты сущность, значение и структура системы технического регулирования, освещен процесс гармонизации системы технического регулирования как составляющей экономической политики евроинтеграции страны и систематизированы принципы гармонизации технического регулирования в контексте экономической политики ЕС.

Проанализированы концептуальные основы экономической политики евроинтеграции Украины, исследованы процессы становления и развития экономической политики евроинтеграции Украины, дана оценка системе технического регулирования Украины в процессе евроинтеграции.

Обоснована новая концепция экономической политики евроинтеграции Украины, предложена поливариантная стратегия гармонизации системы технического регулирования Украины, обоснован проект создания пилотного центра комплексной поддержки экспортеров для гармонизации системы технического регулирования.

Ключевые слова: гармонизация, система технического регулирования, экономическая политика, евроинтеграция, экономическая политика евроинтеграции.

ANNOTATION

Pyzhyk O. A. Harmonization of the system of technical regulation of Ukraine in the process of implementing the economic policy of European integration. – The manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.02. – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2019.

The thesis is devoted to studying of theoretical, methodical and practical aspects of the economic policy of European integration of the country in the context of harmonization of the system of technical regulation.

In the dissertation the scientific and theoretical substantiations were carried out, the evaluation was carried out and directions of harmonization of the technical regulation system were proposed in the process of implementation of the economic policy of European integration. The approaches to the interpretation of the definition of «system of technical regulation» and «economic policy of European integration of the country» are generalized and refined. The essence, significance and structure of the technical regulation system are revealed, the harmonization of the system of technical regulation as an integral part of the economic policy of European integration of the country is highlighted and the principles of harmonization of technical regulation in the context of the EU economic policy are systematized.

The conceptual bases of economic policy of European integration of Ukraine are analyzed, processes of formation and development of economic policy of European integration of Ukraine are researched, the system of technical regulation of Ukraine in the process of European integration is assessed.

The new conception of the economic policy of European integration of Ukraine is substantiated, the polyvariant strategy of harmonization of the technical regulation system of Ukraine is proposed, the project of creation of a pilot center for comprehensive support of exporters for improving the system of technical regulation is grounded. A model of support infrastructure for national exporters has been formed. The help exporter's queries in shaping behavioral strategies in foreign markets, improving awareness of working conditions in foreign markets, improving product quality, passing certification and standardization procedures were identified. The need for exporters to provide legal and marketing support, advice and assistance to state bodies and local governments to strengthen their positions abroad is determined.

Using of the EU experience in harmonizing the technical regulation systems of the countries is summarized in order to reflect the main directions of implementation of ideas, initiatives and projects in the context of technical harmonization. It shows the main components of the EU quality infrastructure, the main institutions in the field of technical regulation, which should be orientated to a country that harmonises its legislation with the requirements of the EU, in order to create the relevant legislation and infrastructure.

Studies show that the existence of a modern system of technical regulation in the country that would meet generally accepted international norms and rules, in particular the World Trade Organization and international standardization organizations – ISO, IEC, ITU – allows trade expenses to be reduced by almost 2% of total trade. Also, an analysis of the experience of the countries of Central and Eastern Europe, gave reason to assert – now, according to calculations, the reduction of total trade costs is from 5% to 20%. Thus, we can state that the harmonization of the technical regulation system is a response to the needs of Ukraine in improving the system of technical regulation, its approximation to similar systems of the countries with which the mutual trade is formed.

Based on the systematic approach of a well-grounded strategy for improving the country's technical regulation system in terms of economic growth and the state of development of events in the integration calculation, SWOT analysis helps to identify Ukraine's strengths and weaknesses in international economic rankings.

It has been proved in the dissertation that exporters are primarily accustomed to relying on their own strengths and not counting on third-party support. From the same schedule it can be seen that practically the secondary plan rejected the question of obtaining advisory support for foreign economic activity (7,8% of respondents). Only about 2.6% say about state support, from which it can be concluded that national operators do not count on it at all. Legal support for foreign activity is needed only by 1.9% of respondents. In general, this picture can be considered quite pessimistic, because it once again indicates a low readiness to organize work in foreign markets.

Based on the characteristics of the pessimistic, slow and "spin-off" technical harmonization of the marginal options, it has made it possible to propose a cross-sectoral implementation of the economic policy of eurointegration, with the distinction of three blocs: increasing export potential, improving the system of technical regulation and improving the business environment of the domestic market.

Key words: harmonization, system of technical regulation, economic policy, eurointegration, economic policy of eurointegration

Підписано до друку 27.05.2019 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А032-19. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua